

ULOGA VASPITAČA U RAZVOJU KREATIVNOSTI KOD PREDŠKOLSKE DJECE

Sažetak: Tema „Uloga vaspitača u razvoju kreativnosti kod predškolske djece“ opravdava svoju realizaciju i obradu zbog velikih promijene koje su nastupile u društveno-ekonomskom razvoju, a koje su pokrenule razmišljanje o ključnoj ulozi vaspitno-obrazovne teorije i razvoja, sa naglaskom na značaj razvoja kreativnosti kod djece odnosno pojedinaca koji su pokretači društvenih promijena i tvorci produktivnih ideja koje ostavljaju pečat na cjelokupnu ljudsku kulturu. Na prelaznim etapama društvenog razvoja, u periodu reorganizacije obrazovnih sistema, problem kreativnosti postaje posebno aktuelan kroz naučna istraživanja i njihovu realizaciju. Da bi vaspitno-obrazovni sistem išao u korak s burnim tehnološko-tehničkim napretkom i prilagodio se društvu, potrebno je raditi na unapređenju kvaliteta obrazovanja. Kreativni pojedinci su oni koji vuku društveni razvoj naprijed, te je zadatak društva da aktivira pasivne kreativne potencijale u ljudima. Danas je povećano interesovanje za proučavanje kreativnosti, i to počev od problema identifikacije, obuke i razvoja kreativnih i darovitih, pa do pripremanja vaspitača za rad sa njima. Prva istraživanja su počela od problema koji otežavaju ispoljavanje kreativnosti kod djece, potom je akcenat stavljen na mogućnosti vježbanja i izgrađivanja kreativnosti, dok se u novije vrijeme prednost daje karakteristikama koje čine kreativnost i uslov za njihov razvoj. Velika pažnja se daje kreativnosti kao faktoru koji djeluje na razvoj djeteta u ranoj dobi. Mnogi vaspitači svjesni su potrebe da se kreativnost podstiče te da im je to dužnost. U ranoj dobi, kod djece, postoji potencijalna kreativnost koju ne iskazuju još uvijek. Zato je potrebno osmisliti programe rada kroz koje će se maksimalno podstaći razvoj dječijih potencijala. O uticaju koji vaspitač ima na razvoj kreativnosti kod predškolske djece govori ovaj rad.

Ključne riječi: kreativnost, darovitost, predškolsko dijete, uloga vaspitača, sredina.

1. Uvod

Kreativnost možemo razumjeti kao stvaralaštvo, stvaranje novih i originalnih umjetničkih, naučnih, tehničkih i drugih djela, te kao osobina ili skup osobina koje će stvaralaštvo omogućiti, podstaći, izazvati.

Na prelaznim etapama društvenog razvoja, u periodu reorganizacije obrazovnih sistema, problem kreativnosti postaje posebno aktuelan kroz naučna istraživanja i njihovu realizaciju. Da bi vaspitno-obrazovni sistem išao u korak s burnim tehnološko-tehničkim napretkom i prilagodio se društvu, potrebno je raditi na unapređenju kvaliteta obrazovanja. Kreativni pojedinci su oni koji vuku društveni razvoj naprijed, te je zadatak društva da aktivira pasivne kreativne potencijale u ljudima. Danas je povećano interesovanje za proučavanje kreativnosti, i to počev od problema identifikacije, obuke i razvoja kreativnih i darovitih, pa do pripremanja vaspitača za rad sa njima. Prva istraživanja su počela od problema koji otežavaju ispoljavanje kreativnosti kod djece, potom je akcenat stavljen na mogućnosti vježbanja i izgrađivanja kreativnosti, dok se u novije vrijeme prednost daje karakteristikama koje čine kreativnost i uslov za njihov razvoj.

Kreativne osobe ne moraju nužno biti iznadprosječne u pogledu intelektualnih sposobnosti, niti kreativnost mogu dobiti napornim mentalnim i fizičkim radom. Kreativnost je više pitanje duha, inspiracije, domišljatosti, pitanje čovjekove maštovitosti i slobode izražavanja. Kreativnost (stvaralaštvo) je pojam koji se u naučno-tehničkoj literaturi koristi na sličan način kao i u svakodnevnom jeziku za označavanje misaonih procesa kojima se dolazi do rješenja, ideja, umjetničkih oblika, teorija ili proizvoda koji su jedinstveni i novi. Kreativno razmišljanje temelji se na osjećaju slobode i uklanjanju mentalne autocenzure. Ono počiva na mišljenju koje opisuje fleksibilnost, otvorenost i sklonost istraživanju (Rhodes, 1961). Kreativni smo kad možemo redefinisati problem koji ne znamo riješiti tako da nađemo način na koji će postati rješiv. Najbolje ideje padaju nam na pamet kad odbacimo uobičajne puteve razmišljanja i pogledamo problem onako kako ga inače ne bismo gledali. Upravo na tim idejama temelji se kreativnost.

2. Predškolsko dijete i kreativnost

Znakovi kreativnosti su mnogobrojni i često se javljaju u ranoj dobi. To su većinom pokazatelji visokih intelektualnih sposobnosti poput lakoće učenja, pamćenja, smisla za humor, uočavanja uzroka i povezanosti pojava ili specifičnih sposobnosti poput muzičkih, likovnih, psihomotornih ili socijalnih. Kreativnost predstavlja neko područje u kome se kreativna i darovita djeca mogu istaći. To isticanje neće doći samo od sebe, već usmjeravanjem i podsticanjem od strane vaspitača. Stojaković (2000) navodi da su daroviti i kreativni pojedinci oduvijek bili nosioci civilizacijskog napretka – glavni razvojni resurs društva. Sva djeca pokazuju tendenciju ka maštarenju i kreativnosti. Oni su kreativni po automatizmu. Djeca ispituju, dodiruju, slažu, pa opet razlažu, pitaju, odgovaraju, gledaju, oduševljavaju se. Djeca ispituju svijet oko sebe, eksperimentišu sa stvarima iz svog neposrednog okruženja i često pronalaze veze i zaključke koji su samo njima spojivi, a odraslima su neobični i nepoznati. Kreativnost kod predškolske djece predstavlja vještinu koja se može i treba razvijati.

Zbog toga se sa sigurnošću može reći da je predškolsko doba, zlatno doba dječije kreativnosti i kritični period za dalji razvoj stvaralačkih sposobnosti. Prema tome, na dječije stvaralaštvo ne treba gledati kao na urođenu osobinu koja će se razviti sama od sebe, kao što ni zadatak vaspitanja ne može biti samo njeno očuvanje, i to u onom obliku u kome se ispoljava kod predškolskog djeteta. Organizovani uticaj na dijete su neophodan uslov njegovog uspješnog razvoja, od čega ne može biti ni izuzeta kreativnost. Ona predstavlja opšte ljudski potencijal

koji treba podsticati i usmjeravati na odgovarajući način (vodeći računa da se ne ošteti ili ne potisne), u skladu sa promjenama koje karakterišu dječiji razvoj, kao i sa specifičnostima svakog uzrasnog perioda.

Predškolsko dijete je usko povezano sa kreativnošću. Prostor između potencijalne i produktivne kreativnosti ogroman je prostor vaspitnih uticaja i o njima u velikoj mjeri zavisi koji će i koliki dio potencijala biti iskazan kroz određena postignuća koja određuju kreativnost pojedinca Salberg, P. D. Walker, T. (2023). U ranoj i predškolskoj dobi djeca najčešće imaju potencijalnu kreativnost stoga postoji potreba za zadovoljavanjem vaspitno-obrazovnih potreba djece kako bi se osigurao dalji pravilan i podsticajan razvoj kreativnosti. Vrlo je važno ne preskočiti vaspitno djelovanje u predškolskoj dobi s obzirom da se u ranoj i predškolskoj dobi stvaraju temelji za cjelokupan kasniji razvoj ličnosti.

3. Identifikacija kreativne djece od strane sredine

Danas su predškolske ustanove suočene sa problemom identifikacije kreativnosti kod djece i organizacije rada sa njima. U vrtićima je nužno organizovati proces identifikacije kreativne djece kako bi se organizovao dodatni rad prema njihovim sklonostima, sposobnostima i interesima te kako bi se svakom djetetu s visokim potencijalom pružila prilika da ga razvije. Koren (1989) objašnjava identifikaciju kao utvrđivanje identiteta kreativnog djeteta te vrstu i stepen njegove kreativnosti. Naglašava da je identifikacija vrlo dinamičan i kontinuiran proces jer se različite vrste kreativnosti mogu pojaviti u različito doba kod različitih pojedinaca pa se stoga nazivaju procesnom dijagnostikom. Zbog različitih područja u kojima se dijete može identifikovati kao kreativno, prilikom procesa identifikacije kreativnosti koriste se mnogobrojni izvori informacija, odnosno, različiti kriterijumi na osnovu kojih otkrivamo i identifikaciju kreativne djece, a sve u zavisnosti od shvatanja i pojmovnog definisanja kreativnosti.

Kontinuiranost identifikacijskog procesa je nužna na svim stepenima obrazovanja zbog dinamičnosti manifestirane kreativnosti, što znači da se za identifikovane pojedince obavlja reidentifikacija, kako bi se tačnije utvrdio tip i stepen kreativnosti. U ponovnim identifikacijskim procesima učestvuju i ona djeca koja isprva nisu bili identifikovani kao kreativni jer se njihove sposobnosti i osobine stalno razvijaju te ih je u tom slučaju potrebno naknadno uočiti. Takođe je važno da identifikacija bude povezana sa sadržajem programa za dalji razvoj sposobnosti kreativnog pojedinca jer se u trenutku identifikacije odlučuje o daljem razvoju kreativnosti. Identifikacija je početni korak sastavnog razvijanja kreativnosti.

Džordž David (1995) je izradio multidimenzionalni model identifikacije prema kome u procesu identifikacije kreativnosti učestvuju roditelji, vršnjaci, vaspitači, a takođe se u obzir uzimaju i razni testovi, kao i samoprocjena djece i učenika. „Ovakav multidimenzionalni pristup kreativnim i njihovom otkrivanju i identifikovanju, danas je dominantna orijentacija u svijetu, a humanistički usmjereni psiholozi i pedagozi preporučuju globalni kurikulum u kome se visoko cijeni emocionalno-socijalno oblikovanje, umjesto dosadašnjeg pretežno kognitivnog razvoja kreativne i talentovane djece“ (Simonton, 1998, str. 12).

Vrlo je teško identifikovati kreativno dijete na osnovu pojedinačnih instrumenata ili kratkog posmatranja. Ukoliko je djetetu postavljena loša prognoza od strane roditelja, vršnjaka i ostalih već u predškolskoj dobi to će značajno uticati na dostignuća djeteta u budućnosti. Najveće se greške prave na početku, i da bi se prevazišle potrebna je sveobuhvatna evaluacija različitih aspekata djetetovog ponašanja, sposobnosti, osobina ličnosti. Pod tom evaluacijom se podrazumijeva dugoročno praćenje djeteta i mjerenje vremena koje provede u raznim aktivnostima, njegovo ponašanje tokom tih aktivnosti i sva dodatna zapažanja. U ovaj proces je potrebno uključiti direktora, pedagoga i ostale stručne osobe u identifikaciji djece, kao i korišćenje različitih metoda posmatranja djece (u laboratorijskim uslovima, u porodici, u gostima, u igri na otvorenom, u bilo kojim svakodnevnim aktivnostima i sl.). Postavlja se pitanje kada je najbolje početi sa identifikacijom? Što prije započne proces identifikacije, to bolje. Rana identifikacija kreativnosti je važna s obzirom na važnost prve tri godine za stvaranje preduslova za kasniji razvoj, takođe zbog ranog razvoja mozga te razvoja intrinzične motivacije već u tom razdoblju.

U slučaju realizacije identifikacije već od rane dobi, darovitim i kreativnim pojedincima koji su prepoznati u toj dobi može se odmah pružiti odgovarajuća podrška.

Procesi identifikacije u obrazovanju kreativnih trebalo bi da se zasnivaju na najboljim trenutnim koncepcijama i teorijama ljudske sklonosti, talenta i sposobnosti, odnosno:

- U procesu identifikacije treba da se izaberu i koriste instrumenti testiranja i procjenjivačke skale za koje je utvrđeno da su pouzdani i akreditovani.
- Na identifikaciju se treba gledati kao na proces koji je u toku, te ne bi trebalo da se dođe do zaključka da je procjenjivanje u datom vremenskom trenutku, čak i sa višestrukim testovima, krajnje i nepogrešivo otkriva kreativno dijete.
- Treba da se izbjegava označavanje djece kao „kreativnih“, poželjnije je da se na proces gleda kao na izabiranje djece za programe. Implicitno označavanje djece koja

su nisu izabrana kao „kreativna“ je takođe ozbiljan problem, naročito kada se druga djeca otvoreno nazivaju „kreativnim“.

- Identifikacija bi uvijek po prirodi trebalo da bude dijagnostička, da identifikuje jake strane, sklonosti, i talente kao i probleme, slabosti i potrebe (Gojkov, 2008, str. 176).

Jedna od najvažnijih procjena je procjena roditelja o kreativnosti. Od roditelja se može saznati kako se dijete ponašalo i kako se sad ponaša van vrtića, u kući, na ulici, u komunikaciji sa drugim osobama, kako se snalazi u nepoznatim situacijama, šta voli da radi u slobodno vrijeme, šta mu smeta, na šta i koga se žali i sl. Posebno treba biti oprezan kod utvrđivanja tačnosti podataka o djetetu koji su dobijeni od roditelja, jer svaki roditelj želi da prikaze svoje dijete u što boljem svjetlu. Roditelji naravno treba da budu upoznati sa osnovnim elementima kreativnosti kako bi njihovo učešće u otkrivanju kreativne djece bilo relevantno i zajedno sa ostalim podacima predstavljalo osnovu za organizovanu pomoć djetetu u onim područjima razvoja za koje ima potencijale.

Procjena kreativnosti kod djece od strane vršnjaka je takođe važna. Jasno je da se djeca jedne grupe dobro poznaju između sebe. Djeca čak bolje poznaju jedni druge nego što ih vaspitači poznaju. Od djece možemo prikupiti podatke o tome: ko daje najviše novih ideja?; ko priča najljepše priče?; ko uvijek pobjeđuje?; ko najljepše crta, slika i modeluje?; ko se najviše šali?; itd

4. Uloga vaspitača u identifikovanju, razvoju i podsticanju dječije kreativnosti

Vaspitač je osoba od povjerenja i koja svojom stručnošću može da zadovolji uslove pedagoške ustanove kako bi svojim toplim osjećanjima, vrlinama i velikim stručnim kadrom zastupala najbolji interes djeteta. Pored vaspitača stručnog kadra koji je uvijek tu za djecu, naravno i još jedan glavni faktor je ustanova koja mora djeci da obezbijedi materijale kojima vaspitač rukovodi i planira određene zadatke za djecu i tako im pomaže da uz pomoć njihovih aktivnosti, volje kao i potencijala razvijaju kreativnost i izgrađuju sebe kao ličnost.

Predškolske ustanove treba da budu mjesto u kome će se razvijati uslovi za prepoznavanje kreativnosti. Glavno pravilo za djelovanje s djecom u vrtiću jeste da svako dijete treba tretirati kao potencijalno darovito i treba mu omogućiti vaspitanje koje će optimalno podsticati razvoj njegovih mogućnosti (Rajović i saradnici, 2009). Vaspitač je osoba koja treba u svakom djetetu pronaći nešto što naglašava njegovu kreativnost. Nije dovoljno pronaći kreativne strane djeteta, već ih razviti tako da budu dostupne i vidljive svima. Da bi se neke

sposobnosti djeteta razvile, on mora imati određeni potencijal koji to omogućuje. Ta potencijalna darovitost će omogućiti da se neke karakteristike razviju brže i bolje nego kod drugih, tj. da se razviju iznad prosjeka. Postoje i karakteristike od kojih zavisi da li će se to ostvariti. Uticaj i volja vaspitača je jedna od tih karakteristika.

Velika je uloga vaspitača u identifikovanju, razvoju i podsticanju dječije kreativnosti. Ako je vaspitač krut i nervozan, to će se odraziti u obliku napetosti i otpora kod djece, te ona samim tim neće biti motivisana da razvoju svoju potencijalnu kreativnost. Ako je ponašanje vaspitača nedosljedno i hirovito, takvo će biti i ponašanje djece. Ako se on ponaša veselo i neusiljeno, djeca će to prihvatiti kao sastavni dio opšte atmosfere u vrtiću. Prema tome, da li će predviđene aktivnosti za razvoj kreativnosti iskazati kao bogat izvor novih iskustava i razvojnih podsticaja za djecu, ili prouzrokovati otpor, nesporazume i konflikte, najviše zavisi od vaspitača. Vaspitač je zadužen za stvaranje i podešavanje okolnosti povoljnih za razvoj kreativnosti i učenje (prostora, vremena i materijala potrebnih za aktivnosti), odnosno, pružanje djeci prilike da se vaspitaju i obrazuju prilagođeno svojim potrebama i mogućnostima, prijatnom i bezbijednom okruženju, kao i da se ostvaruju kao ličnosti.

U cilju razvoja, podsticanja i identifikacije kreativnosti od vaspitača se očekuje da bude dobar organizator, elastičan u pristupu djeci i zahtjevima koje im postavlja, da stalno prati rezultate svog rada i stručno se usavršava, snalažljiv u rješavanju problema i sposoban da tu vještinu prenosi djeci, spreman za preuzimanje odgovornosti za njihovo napredovanje u razvoju i učenju, kao i da bude u najvećoj mjeri osjetljiv za specifične potrebe i individualne razlike među djecom koju vaspitava i obrazuje.

5. Identifikacija kreativne djece od strane vaspitača

Rana identifikacija kreativnosti je važna u skladu sa savremenim saznanjima o važnosti prve tri godine za stvaranje preduslova za kasniji razvoj, takođe zbog ranog razvoja mozga te razvoja kreativnosti i intrinzične motivacije već u tom razdoblju. U slučaju realizacije identifikacije već od ranog doba, kreativnim pojedincima koji su prepoznati u rano doba može se odmah pružiti odgovarajuća podrška.

Postoji optimalno vrijeme za prepoznavanje i identifikaciju darovitih i kreativnih. Savremena shvatanja govore u prilog ranoj identifikaciji kreativnosti, jer bi, u suprotnom, postojala opasnost da se kreativna djeca ne podstiču na odgovarajući način i da njihova kreativnost ne dostigne najvišu tačku razvoja. U procesu identifikacije opreznost je vrlo bitna.

Može se desiti da se dijete koje nije kreativno identifikuje kao kreativno, te dijete koje je kreativno ne identifikuje kao kreativno. Vaspitač je glavni akter koji identifikuje dijete kao kreativno i pomaže mu u razvoju njegovih kreativnih vještina.

Neki autori navode da se identifikacija treba posmatrati kao proces gdje će se hipoteza o kreativnosti testirati na više načina, u dužem vremenskom periodu, uz participaciju svih relevantnih aktera koji treba da budu uključeni u proces: roditelja, vaspitača, pedagoga, psihologa i drugih (Huzjak, 2006). Kod nekog se kreativnost može prepoznati vrlo brzo, a s druge strane postoje djeca koja skrivaju sve to, i kod njih se te osobine ispoljavaju dosta kasnije. Na osnovu ove činjenice vaspitač ne treba odustati od pronalaženja kreativnih faktora koje dijete posjeduje. Neka djeca su mirnija i ne ističu se, što odaje utisak da ne posjeduju darovitost i kreativnost.

Vaspitači pri procjeni kreativnosti kod djece trebaju biti oprezni, jer razlike u socijalno-ekonomskim i kulturnim sredinama znatno utiču na postojanje kreativnosti. Huzjak (2006) navodi da brojni nalazi ukazuju na značaj oblasti u kojoj se kreativnost ispituje, kao i vrste instrumenata ili materijala kojima se utvrđuje.

Prepoznavanje kreativnih je prvi korak u njihovoj identifikaciji, odnosno preduzimanju odgovarajućih vaspitno-obrazovnih mjera (isto, 2006). Neki autori navode da se kreativnost odražava kroz dvije osobine. Prva je kreativni pojedinac koji uočava, vidi, doživljava, kombinuje stvari i pojave na nov, svjež, neuobičajen način. Druga osobina opisuje kreativnog pojedinca, koji porizvodi nove, neuobičajene, drugačije ideje i djela.

Vaspitač treba da poznaje etape procesa identifikacije, te da ih primjenjuje na djetetu. Identifikacijski proces se prilagođava najviše djeci, zatim potrebama vrtića, programu za kreativne i ostalim uslovima. Etape procesa identifikacije od strane vaspitača prema djetetu su sljedeće:

- Nominacija;
- Provjeravanje;
- Nadgledanje;

Vaspitač sprovodi *nominaciju* tako što skuplja subjektivne podatke, najčešće putem liste za procjenu. Ovaj korak prikuplja imena djece kojima je potrebna podrška i specifičan program. Sljedeći korak je *provjeravanje*. Budući da se koriste različite kombinacije mjernih testova, dobivaju se objektivniji rezultati nego kod nominacije. Mogu se koristiti testovi sposobnosti kojima se prepoznaje potencijalna kreativnost ili se testovima postignuća otkriva produktivna

kreativnost. Treći korak je *nadgledanje*, odnosno praćenje djece i prikupljanje informacija o postignućima, interesima, sposobnostima, jačim i slabijim stranama djece. U ovom koraku, specifične informacije o djetetovim postignućima koje se prikupljaju mogu nam dati povratnu informaciju o tome koliko je strategija identifikacije bila efektivna (Šefer, 2000). Logično je da grupa djece koja ulazi u drugi korak bude manja od grupe koja je na početku učestvovala u identifikaciji. Isto tako, i u procesnoj identifikaciji grupe su veće od konačnog broja djece koji će nakon svih koraka identifikacije biti uočeni od strane vaspitača kao kreativni.

Veoma je teško identifikovati kreativno dijete. I sam vaspitač pogriješi jer identifikaciju pretjerano temelji na otkrivanju opšte intelektualne sposobnosti, a zanemaruje ostale vrste inteligencije i njenu višeslojnost i dinamičnost. Ali standardizovani testovi, koji su tradicionalno najviše primjenjivana metoda, neće nam razotkriti ostale specifične sposobnosti pa je korisno u svrhu dobijanja višedimenzionalne slike kreativnosti, uz kombinaciju i nadopunu rezultata različitim drugim metodama, osvrnuti se i na portfolio djeteta, aktivnosti na kojima radi s ostalom djecom i sl., što vaspitaču može dati potpuniju sliku kreativnosti.

Vaspitač može napraviti veliku grešku. Opasnost od greške u identifikaciji nije u pogrešnom broju identifikovanih, nego u broju onih koji jesu kreativni, a nisu prepoznati kao takvi. Vaspitač najčešće ne prepoznaje kreativnu djecu koja su iz kulturno ili jezičko drugačijih porodica, djecu iz nepovoljne porodične situacije te djecu sa poteškoćama u razvoju. Manje je pogrešno u grupu kreativnih uvrstiti nekreativno dijete, nego neko kreativno dijete ne proglasiti kreativnim i uskratiti mu podsticaje za razvoj kreativnosti. U tom slučaju, metode koje vaspitač primjenjuje kod identifikacije kreativnosti moraju se prilagoditi djetetu te uslovima koji bi mogli uticati na rezultat.

Džordž (2005) predlaže kako je najbolje da se vaspitač kod identifikacije usmjeri na prepoznavanje različitih sposobnosti te osigura postojanje različitih programa za kreativne kako bi se stvorio optimalan slijed koraka u razvoju njihovih sposobnosti. Čudina-Obradović (1990) navodi još dvije opasnosti koje proizlaze iz identifikacije od strane vaspitača: *forsiranje i etiketiranje*, a kako su i one često uzrok otpora prema tom procesu i uključenju u program za kreativne.

Neusklađenost s mogućnostima djece, interesima i inicijativom djece dovode do forsiranja Recalcati, M. (2022). Radi se o narušavanju principa primjerenosti metode, odnosno situacija u kojoj vaspitač djetetu nameće vježbu i aktivnost koja ne proizlazi iz njegove vlastite motivacije. Vaspitač treba omogućiti prirodno učenje jer ono sadrži spontanost, interes i otkriće, dok forsiranje ima elemente prisile, nametnutosti i drila. Vaspitač treba dobro upoznati svako

dijete, jer nerealistična roditeljska očekivanja dovode do loše emocionalne atmosfere koja kod djeteta izaziva krivnju, strah i odbojnost prema nametnutoj aktivnosti. Takvi postupci vaspitača čine neprirodan, nezdrav i negativan uticaj na dijete. Djeca koja su forsirani od strane vaspitača često imaju manjak samopoštovanja i njihova potencijalna kreativnost ne dolazi do izražaja. Samim tim i proces identifikacije je teško uspostaviti.

Druga opasnost koja može proizaći iz identifikacije od strane vaspitača je etiketiranje. Djeca koji su identifikovana kao kreativna odstupaju od normale. Iako je to odstupanje u pozitivnom smislu, kreativna djeca ne nailaze uvijek na odobravanje i razumijevanje. Efekt etiketiranja kreativnog djeteta na vršnjake može uticati na način da, slično kao kod braće, osjećaju ljubomoru i nezadovoljstvo jer se oni takođe neizravno etiketiraju. Oni automatski postaju "prosječni" ili "nedaroviti". Vaspitač mora da između djece razvije solidarnost i grupnu empatiju te kreativno dijete ne etiketirati na način koji će ugroziti i njega i ostale.

6. Uloga vaspitača u podsticanju i razvoju kreativnosti kod djece

Od uloge vaspitača najviše zavisi koliko će se potencijalna kreativnost razviti kod djeteta, kao i kako će se odvijati čitava atmosfera u vrtiću. Ako je vaspitač krut i nervozan, to će se odraziti u obliku napetosti i otpora kod djece. Sve aktivnosti koje je predvidio vaspitač, kod djece neće imati efekta zbog tog njegovog stava. Ako je ponašanje vaspitača nedosljedno i hirovito, takvo će biti i ponašanje djece. Ako se on ponaša veselo i neusiljeno, djeca će to prihvatiti kao sastavni dio opšte atmosfere u vrtiću. Prema tome, da li će predviđene aktivnosti kroz koje se treba razviti kreativnost djeteta iskazati kao bogat izvor novih iskustava i razvojnih podsticaja za djecu, ili prouzrokovati otpor, nesporazume i konflikte, najviše zavisi od vaspitača.

Vaspitač je zadužen za stvaranje i podešavanje okolnosti povoljnih za razvoj kreativnosti i učenje (prostora, vremena i materijala potrebnih za aktivnosti), odnosno, pružanje djeci prilike da se iskažu kao kreativni, skladno potrebama i mogućnostima, prijatnom i bezbjednom okruženju, kao i da se ostvaruju kao ličnosti. Vaspitač se treba baviti pitanjem kako prepoznati kreativnost kod djeteta, te kako podsticati i dalje razvijati tu osobinu. U grupi je važno razviti pozitivnu emocionalnu klimu, „atmosferu u kojoj se kod djece podržava i njeguje spontanost, radoznalost, traganje za različitim i drugačijim putevima i prilazima u traženju odgovora ili rješenja za neko pitanje ili problem“ (Đorđević i Maksić, 2005). Vaspitač je taj koji stvara odnose u grupi, tj. pomaže njihovom razvijanju, te kroz klimu koju razvija u grupi, pronalazi

kreativne pojedince. Važno je da kreativni pojedinci budu prihvaćeni od strane svoje okoline. To će doprinijeti razvoju i usavršavanju te osobine. Pa dok se u vezi s urođenom darovitošću djeteta ne može puno učiniti, i roditelji i vaspitači pa i učitelji mogu i moraju uticati na vaspitnu komponentu.

Način na koji vaspitač može odrediti kreativnost nekog djeteta je ta da ga uporedi s vršnjacima i procijeni njihovu uspješnost u aktivnostima kojima se bave i kreativno dijete i njegovi vršnjaci. To je zato jer je kroz poređenje s vršnjacima zaista najlakše uočiti i izdvojiti kreativno dijete. Kreativno dijete, za poređenje od svojih vršnjaka, mnoge stvari radi prije, brže, uspješnije i što je najvažnije, na drugačiji način te u tome ima bolja i viša dostignuća. Kroz odgovarajuće oblike, metode i sredstva, dobar vaspitač će podsticati kreativnost koju posjeduje ili ne posjeduje dijete. Važno je obezbijediti dovoljno vremena za maštovitu, nestrukturiranu igru, neopterećenu vođenjem odrasle osobe. Na taj način djeca sama iznose kreativne ideje te otkrivaju stvari koje ih zanimaju i kojima se žele posvetiti.

Dobar vaspitač će u cilju podsticanja kreativnosti ohrabriti svaku ideju, neće ocjenjivati onu najbolju, već će uvažiti i nemoguću. Baš te nemoguće, originalne ideje su odraz kreativnosti pojedinca.

Djeca s izraženom kreativnošću i nekim posebnim talentom mogu biti posebno osjetljiva na nedovoljno podsticanje njihovih razvojnih potencijala. Djetetu je potrebno da osjeti da je vaspitač zainteresovan za njega lično a ne samo za ono čime se dijete bavi. Bliskost sa vaspitačem omogućava mu da postigne mnogo više u djelovanju na dječiji razvoj i učenje i to na načine koji se vjerovatno ne bi pokazali efikasni kada bi ih primijenila djetetu nepoznata osoba. Osim toga, dijete nikada neće biti „drsko“ i „bezobrazno“ sa osobom koja mu čitavim svojim ponašanjem iskazuje poštovanje, koja je srdačna i blaga u ophođenju, koja ga ne gleda sa visine i ne insistira na pokornosti (Garašić i ostali, 2023.). Čak i u slučajevima kada dođe do neslaganja između njega i djeteta, vaspitač to ne prenosi na lični plan, ne ispoljava gorčinu i ne prijeti mu prekidom dobrih odnosa. Za podsticanje i razvoj kreativnosti, navedene osobine vaspitača su prvenstveno najbitnije.

Đorđević i Maksić (2005) navode konkretne kreativne načine rada koji su se pokazali uspješnima u razvoju kreativnosti, npr. rad na projektu, timski rad, rad na stvarnim istraživačkim projektima i sl. Ističe takođe kako se kod podsticanja razvoja kreativnosti vaspitači moraju usmjeriti na skladan razvoj ličnosti u cjelini, a ne samo na razvoj određenih sposobnosti. Kako bi kreativna i darovita djeca dala svoj kreativni doprinos u područjima kojima se bave, treba razvijati njihovo stvaralačko mišljenje, podsticati ih da ispituju, oslobađati

ih straha od pogrešnih odgovora, ohrabrivati u davanju novih ideja te nikad ne ismijavati njihove neobične i originalne odgovore.

Čudina-Obradović (1990) ističe kako vaspitači nemaju uvijek pozitivno djelovanje na razvoj kreativnosti. Nezanimljivost metoda, vanjski kriterijumi, nepovjerenje vaspitača u sposobnosti djeteta i nagrađivanje vjernog reprodukovanja sadržaja, primjeri su koji čine slabo podsticanje ispoljavanja kreativnosti kod djeteta. U našim se vrtićima pokušavaju prevladati navedeni faktori zbog lošeg podsticajnog djelovanja na svu djecu, a pogotovo je bitno osvijestiti negativni uticaj tih elemenata i na razvoj kreativnosti, kako bi vaspitač kroz predviđen sadržaj i aktivnosti stvorio povoljnu okolinu za razvoj kreativnosti. U cilju razvoja i podsticanja kreativnosti vaspitač može u vrtiću primijeniti NTC program učenja. Uloga i svrha primjene Programa NTC sistema učenja u predškolskim ustanovama je veoma značajna. Prije svega, njegova osnovna uloga jeste da utiče na podsticanje intelektualnog razvoja djece predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta i detekcija kreativne i darovite djece (Rajović i saradnici, 2009).

Dakle, posebno je koristan za detekciju kreativne djece i podsticanje razvoja kreativnosti, ali Program je koristan za svu djecu, svih razvojnih i intelektualnih mogućnosti. Značajno se podiže nivo intelektualnih sposobnosti sve djece koja su uključena u program. Raznovrsnim usklađenim aktivnostima za djecu vaspitač utiče na razvoj koordinacija pokreta i motorike, kao i na razvoj brzina razmišljanja i zaključivanja.

7. Kompetencije vaspitača za rad sa kreativnom djecom

Biti kompetentan vaspitač u ovoj oblasti znači posjedovati odgovarajući korpus znanja, vještina i stavova i umjeti ih primijeniti u praksi svog djelovanja. Od vaspitača se očekuje da demonstrira svoje kompetencije u oblastima definisanim neophodnim korpusom znanja i vještina i postavljenim ciljevima i očekivanim ishodima programa. U pogledu vaspitača za rad sa kreativnom djecom njegove kompetencije su višedimenzionalne. Osim ovladavanja različitim naučnim disciplinama, izuzetan značaj u osposobljavanju vaspitača ima razvoj pedagoških kompetencija. Da bi podstakao dijete kreativnom razvoju, vaspitač treba da poznaje cjelokupni vaspitno-obrazovni proces (poznavanje prirode pedagoško-psiholoških procesa, planiranje i programiranje vaspitno-obrazovnog rada, definisanje vaspitno-obrazovnih ciljeva i zadataka, didaktičke osnove rada u vaspitno-obrazovnom radu, poznavanje i biranje adekvatne metodičke aparature za ostvarivanje vaspitno-obrazovnih ciljeva, izbor vaspitno-obrazovnih

aktivnosti i situacija, primjena obrazovne i informatičke tehnologije, uvođenje inovacija, poznavanje razvoja i praćenje napredovanja djece, poznavanje odnosa „roditelji-vrtić-škola“).

Pajk-Kraljević, I. i Podhraški R. (2023) navode da bi vaspitač uspješno podstakao kreativnost djeteta najbitnije je da ima dobru vještinu komuniciranja. Intelektualna i emocionalna komunikacija sa djecom služi za kreiranje pozitivne emocionalne klime. Komunikacija mora imati karakteristike socijalne interakcije ali i didaktičko-metodičke. Vaspitač treba prepoznati oblast u kojoj dijete pokazuje kreativnost, te kroz dobru komunikaciju sa njim podstaći je i otkriti šta se još u pogledu kreativnog razvoja krije u djetetu.

Od vaspitača se očekuje da bude dobar organizator, elastičan u pristupu djeci i zahtjevima koje im postavlja, da stalno prati rezultate svog rada i stručno se usavršava, snalažljiv u rješavanju problema i sposoban da tu vještinu prenosi djeci, spreman za preuzimanje odgovornosti za njihovo napredovanje u razvoju i učenju, kao i da bude u najvećoj mjeri osjetljiv za specifične potrebe i individualne razlike među djecom koju vaspitava i obrazuje.

Vaspitač takođe treba biti stručno osposobljen za organizaciju aktivnosti kroz koje će se kod djece razvijati potencijala kreativnost. Kroz ovu kompetenciju podrazumijeva se da vaspitač može da oblikuje jasna pravila za održavanje radne atmosfere te da se kroz to poštuje individualnost djece. Vaspitač treba da vlada metodama poučavanja (tumačenje, razgovor...), eksperimentalnom metodom, metodom praktičnih radova, metodom demonstracija..., te da prilagođava odabrane metode ciljevima učenja i izvodi poučavanja usmjereno na razvoj kreativnosti kod djeteta. Da bi se kreativnost razvila u pozitivnom smjeru vaspitač mora biti kompetentan da koristi efikasne načine za razvijanje strategija samostalnog učenja (učenje opažanjem, usmjerenost ka problemu, sagledavanje elemenata problemske situacije...). Takođe, vaspitač treba biti kompetentan za strukturisanje i izvođenje procesa učenja i poučavanja: uvođenje u aktivnost: motivacijsko uvođenje u aktivnost, pažljivo vođenje u strukturisanju sistema znanja, povezivanje činjenica i generalizacije, isticanje značajnih karakteristika u formiranju pojmova...).

Da bi se kod djeteta razvila kreativnost ono mora biti član grupe, a ne biti izolovano od drugih. Vaspitač je taj koji treba biti kompetentan da vodi grupu (da se suočava sa neprimjerenim ponašanjima i konfliktima unutar grupe, te da ih nenasilno rješava. Njegova kompetentnost se ogleda u tome da može da napravi dnevni raspored aktivnosti koji uravnotežava aktivne i sjedeće, strukturirane i nestrukturirane aktivnosti i koristi igru kao prevashodno sredstvo kroz koje će podstaći kreativnost u grupi.

Razvoj kreativnosti kod djeteta zahtijeva i kreativnije oblike učenja organizovane od strane vaspitača koji omogućavaju da se realizuje razvojna funkcija učenja kao suštinskog faktora u ovom razvoju. Vaspitačeve kompetencije se ogledaju i u osposobljavanju djeteta da bude jedinstveno, da kreativno razmišlja i bude autonomno.

Pedagoški kompletan vaspitač u svakoj situaciji treba da zna šta, kako i zašto treba da se radi – šta organizovati, usmjeravati, predlagati, motivisati, koordinirati, nuditi; kako raditi: postupno, odmjereno, strpljivo itd.; i sve to da bi se došlo da zacrtanih ciljeva usmjerenih na razvoj kreativnosti kod djece.

Zaključak

Na osnovu kritičke analize dosadašnjih dostupnih istraživanja, posebno u zemlji i okruženju, koja su dostupna javnosti, došlo se do saznanja da tematika o kreativnoj djeci nije na koncipiran način u potpunosti istražena. Bilo je potrebno izvršiti istraživanje u toj oblasti koje bi doprinijelo unapređenju teorije i metodologije proučavanja fenomena kreativnosti.

Stvaralački potencijal kao najvažniji izvor ljudskog dostignuća predstavlja osnovu napretka savremenog svijeta, te je samim tim neminovna potreba za aktuelnosti teme istraživanja od strane uključenih u vaspitno-obrazovni rad.

Fenomenom koji govori o uticaju vaspitača na razvoj kreativnosti kod predškolske djece bi se trebalo više baviti. S tim u vezi, neophodno je, radi adekvatnog osposobljavanja mladog kadra, u studijske programe za obrazovanje vaspitača uvrstiti silabuse koji se bave time. Za vaspitače koji već rade u vrtićima neophodno je organizovati seminare i radionice na kojima će izgrađivati senzibilitet za uočavanje i prepoznavanje razlika u kreativnom izražavanju kod predškolske djece. Za uspješan razvoj i podsticaj kreativnosti, te pružanje adekvatne podrške potrebno je sinergijsko djelovanje svih faktora koji su u neposrednom i posrednom odnosu sa kreativnom djecom. Potrebno im je obezbijediti obogaćenu sredinu u kojoj će oni ispoljiti sve svoje potencijale.

Za dalja istraživanja kreativnosti kod djece veoma su važne procjene lica koja rade ili su u poziciji da mogu označiti neko dijete kao kreativno. Ovaj rad bi trebao doprinijeti nekim narednim istraživanjima, te se rezultati mogu svrstati u bazu podataka koja govori o navedenoj problematici.

Literatura

1. Amabile, T. M. & Pillemer, J. (2012). Perspectives on the Social Psychology of Creativity. *Journal of Creative Behavior*.
2. Čudina-Obradović, M. (1990). *Nadarenost – razumevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Đorđević, B. i Maksić, S. (2005). *Podsticanje talenata i kreativnosti mladih – izazov savremenom svetu*. Beograd: Institut za Pedagoška istraživanja.
4. Garašić, D. Sertić-Perić, M. i Smojver, B. (2023). *Obrazovanje za održivi razvoj – priručnik za učitelje i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Gojkov, G. (2008). *Didaktika darovitih*. Vršac: VŠV.
6. Huzjak, M. (2006). Darovitost, talenat i kreativnost u odgojnom procesu. *Odgojne znanosti*. br. 1, 289–300.
7. Maksić, S. (2006). *Podsticanje kreativnosti u školi*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
8. Pajk-Kraljević, I. i Podhraški R. (2023). *Spretno i sretno dijete*, Beograd: Alfa d.d.
9. Rajović, R., Dautović, S., Andre, L. (2009). Neurofiziologija – primena novih otkrića u formiranju inтелеktualne elite. Primena programa NTC sistem učenja u razvoju intelektualnih sposobnosti dece. *Zbornik 15*. Vršac: VŠV, 510 – 518.
10. Salberg, P. D. Walker, T. (2023). *Vjerujemo učiteljima*, Zagreb: Školska knjiga.
11. Simonton, D. K. (1998). Fickle fashion versus immortal fame: Transhistorical assessments of creative products in the opera house. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 198-210.
12. Šefer, J. (2000). *Kreativnost dece: problemi vrednovanja*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
13. Viner, E. (2005). *Darovita djeca: Mitovi i stvarnost*. Zagreb: Ostvarenje.

Esma Hasanbašić, Asst. Ph. D
International University Brčko District
Dejana Bjelica, M.Sc.

THE ROLE OF THE TEACHER IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY IN PRE-SCHOOL CHILDREN

Summary: The theme "The role of educators in the development of creativity in preschool children" justifies its implementation and processing due to the great changes that have occurred in socio-economic development, which have initiated thinking about the key role of educational theory and development, with an emphasis on the importance of development creativity in children, i.e. individuals who are initiators of social changes and creators of productive ideas that leave a mark on the entire human culture. At the transitional stages of social development, during the period of reorganization of educational systems, the problem of creativity becomes especially relevant through scientific research and its implementation. In order for the educational system to keep pace with rapid technological and technical progress and adapt to society, it is necessary to work on improving the quality of education. Creative individuals are the ones who drive social development forward, and society's task is to activate passive creative potentials in people. Today, there is an increased interest in the study of creativity, starting with the problem of identification, training and development of the creative and gifted, and up to the preparation of educators to work with them. The first researches started with the problems that make it difficult for children to express their creativity, then the emphasis was placed on the possibilities of practicing and building creativity, while in recent times priority is given to the characteristics that make creativity and the condition for their development.

Great attention is given to creativity as a factor that affects the development of a child at an early age. Many educators are aware of the need to encourage creativity and that it is their duty. At an early age, in children, there is potential creativity that they do not express yet. That is why it is necessary to design work programs through which the development of children's potential will be maximally encouraged. This paper talks about the influence that the teacher has on the development of creativity in preschool children.

Key words: creativity, giftedness, preschool child, role of educator, environment.